

5. เครื่องมือประเภทอวนช้อน อวนยก [Lift Nets]

อวนช้อน อวนยก หมายถึง เครื่องมือประมงที่ใช้ผืนอวนที่มีลักษณะและรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยม หรือกลม วิธีการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำจะวางอวนทิ้งไว้ในแนวตั้งหรือแนวราบ และจะยก หรือดึงอวนขึ้นทันทีเมื่อต้องการจับสัตว์น้ำ

ชนิดเครื่องมือประเภทอวนช้อน อวนยก เครื่องมือประเภทนี้มีหลักการจับสัตว์น้ำ คือ จัดวางเครื่องมือในแนวตั้งหรือแนวราบ แล้วรอเวลาให้สัตว์น้ำว่ายผ่านเข้ามา หรือล่องลอยให้สัตว์น้ำเข้ามาอยู่ในบริเวณศูนย์กลางเครื่องมือ โดยการใช้เหยื่อล่อ ชั่งล่อ หรือแสงไฟล่อ แล้วช้อนหรือยกขึ้นทันที เมื่อต้องการจับสัตว์น้ำ ตัวอย่างเช่น บาม ยอเคย จัน(หยอง) หรือยอปปู แร้วปู อวนช้อนปลากะตัก เป็นต้น อีกลักษณะหนึ่ง คือ ไม่มีการล่องลอยสัตว์น้ำ แต่จะช้อนหรือตักสัตว์น้ำทันทีที่พบเห็น ได้แก่ สวิงช้อนหมึก สวิงช้อนแมงกะพรุน เป็นต้น ชนิดเครื่องมือที่จัดอยู่ในประเภทนี้ มี 12 ชนิด คือ

- 5.1 อวนช้อนปลากะตัก
- 5.2 อวนช้อนปลาจะละเม็ดดำ
- 5.3 บาม
- 5.4 จันปู ยอปปู แร้วปู
- 5.5 จันหยองหวาน
- 5.6 สวิงช้อนแมงกะพรุน
- 5.7 สวิงช้อนเคย
- 5.8 สวิงช้อนลูกปลากะรัง
- 5.9 สวิงช้อนหมึก
- 5.10 สวิงช้อนปลากะบอก
- 5.11 ยอยกปลา (สวิงยกปลา)
- 5.12 ยอยกเคย (สวิงยกเคย)

5.1 อวนช้อนปลากะตัก (Anchovy lift nets)

เครื่องมือชนิดนี้บางแห่งเรียกว่า อวนยก เป็นเครื่องมือที่ดัดแปลงมาจากอวนยก หรืออวนช้อนหมึกในอดีต โดยปรับเปลี่ยนขนาดตาของเนื้ออวนให้เหมาะสมกับขนาดปลากะตัก และปรับปรุงไฟที่ใช้หรี รวมทั้งวิธีหรีไฟให้ปลากะตักขึ้นผิวน้ำดียิ่งขึ้น ส่วนอวนช้อนหมึกในอดีตชาวประมงเล็กใช้กันแล้ว และได้เปลี่ยนไปใช้แหยกจับหมึกแทนเพราะมีประสิทธิภาพสูงกว่า แต่อวนช้อนปลากะตักยังคงนิยมใช้อยู่ โดยเฉพาะในเขตจังหวัดชลบุรี เครื่องมือนี้สามารถพบได้ในเรือที่เรียกว่า เรือไต่หมึก แต่จะไม่พบในเรือทุกลำ เพราะบางลำมุ่งจับหมึกอย่างเดียว จึงไม่ได้ใช้อวนช้อนปลากะตัก จำนวนคนในเรือ 3 - 6 คน

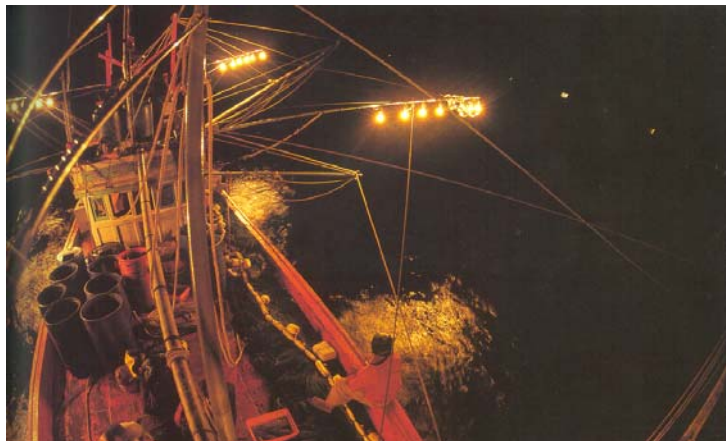
จังหวัดที่พบมาก ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ระยอง ตราด ประจวบคีรีขันธ์ สงขลา ปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส

เรือและอุปกรณ์ เรือประมงขนาด 7 - 16 เมตร เครื่องยนต์ 24 - 275 แรงม้า ติดตั้งดวงไฟขนาด 500 วัตต์/ดวง บนราวไม้ไผ่ 4 - 6 อัน จำนวน 18 - 51 ดวง แบ่งเป็นหลอดไฟธรรมดา 12 - 39 ดวง หลอดไฟแบบสปอตไลท์ขนาด 500 วัตต์/ดวง จำนวน 6 - 12 ดวง โดยใช้ไดนาโม ขนาด 5 - 15 กิโลวัตต์/ลูก จำนวน 1 - 2 ลูก อุปกรณ์อื่นๆ ได้แก่ เครื่องเอกโคชาวเดอร์ วิทยุสื่อสาร และอวนถ่วงหัวเรือ เป็นต้น

เครื่องมืออวน เป็นอวนผืนเดี่ยวรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ความยาวอวนด้านบนยาวกว่าด้านล่าง 1 - 4 เมตร และยาวมากกว่าความยาวเรือ 3 - 4 เมตร มีท่อนพุงอวนด้านบน แต่เรือขนาดเล็กบางลำอาจไม่ใช้ท่อน คร่าวล่างใส่ตะกั่วขนาด 0.12 -

1.00 กิโลกรัม/ลูก จำนวนรวมกัน 2 - 10 กิโลกรัม/ฝืน โดยกระจายไปตามความยาวคร่าวล่าง ความกว้างหรือความลึกของวน ส่วนใหญ่มากกว่าความยาวเรือ 1 - 2 เมตร และบางลำติดทุ่นพวงวนด้านข้างด้วย ทุ่นห่างกัน 1 - 3 เมตร ประมาณ 8 ลูก แต่บางลำใช้ห่วงโลหะ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 5 เซนติเมตร ห่างกัน 1.20 เมตร และเชือกมีร้อยผ่านห่วงใช้สำหรับดึงขอบวน ด้านข้างทั้งสองข้างให้ตึงเหนือผิวน้ำในขณะกู้วน เนื้อวนเป็นวนในลอนชนิดไม่มีปม ขนาดตา 8.30 มิลลิเมตร หรือ 9.30 มิลลิเมตร บางรายรวบเนื้อวนด้านบนเป็นกระจุกไว้ที่กึ่งกลางคร่าวบน เพื่อให้วนพองออกมากขึ้นขณะทำการช้อน นอกจากนี้ยังมีตุ้มน้ำหนักทำด้วยตะกั่ว หรือเหล็กขนาด 5 - 10 กิโลกรัม/อัน จำนวน 2 อัน สำหรับถ่วงมุมวนด้านล่างสุดทั้งสองมุมของฝืนวน เรือขนาด 12 - 16 เมตร บางลำเพิ่มตุ้มน้ำหนักตรงกลางอีก 1 จุด และแต่ละจุดจะมีเชือกขนาด 14 - 16 มิลลิเมตร ยาว 20 - 30 เมตร ผูกอยู่ด้วย ใช้สำหรับจุดขอบล่างของฝืนวนเมื่อต้องการจับสัตว์น้ำ

วิธีการประมง เรือจะออกทำการประมงในเวลากลางคืน ส่วนใหญ่เริ่มตั้งแต่แรม 4 ค่ำ ถึงขึ้น 12 ค่ำ หลังจากพระอาทิตย์ตกดินเล็กน้อย แหล่งทำการประมงส่วนใหญ่ น้ำลึก 20 - 40 เมตร ชาวประมงจะแล่นเรือค้นหาฝูงปลากะตักโดยใช้เฮคโคชาวเดอร์ รายที่ไม่มีเครื่องเฮคโคชาวเดอร์จะต้องคาดเดาแหล่งจับปลากะตักเอง เมื่อค้นพบฝูงปลากะตักแล้วจะทำการทอดสมอเรือ หรือปล่อยยวนด่วงหัวเรืออย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ แล้วเปิดไฟล่อปลากะตักทุกดวง เว้นไฟที่ที่เป็นไฟสปอตไลท์ ได้กึ่งจะฝ้าดูการรวมฝูงของปลากะตักจากจอเครื่องเฮคโคชาวเดอร์ตลอดเวลา เมื่อเห็นว่ารวมฝูงกันมากพอแล้วจะดับไฟล่อทุกดวงแล้วเปิดกลุ่มไฟที่อยู๋กลางลำแทน ขณะเดียวกันให้ลูกเรือซึ่งอวนไว้ที่ปลายคันไม้ไฟให้เรียบร้อย จากนั้นได้กึ่งจะเริ่มหรีไฟโดยปรับรอบเครื่องยนต์ให้ต่ำลง และเร่งไฟให้สว่างทันทีที่ปลากะตักบางส่วนขึ้นถึงผิวน้ำ แล้วปรับไฟหรีสลับกับการเร่งไฟอีก 1-5 ครั้ง จนเห็นว่าปลากะตักไม่ขึ้นมามากกว่านี้อีกแล้ว จึงสั่งให้ลูกเรือช่วยกันจุดเชือกผูกมุมวนขอบล่างขึ้นเรือโดยเร็ว ส่วนใหญ่จะใช้กว้านจุด จากนั้นจึงเก็บเนื้อวนขึ้นเรือจนสามารถตักปลากะตักใส่เรือได้ คืนหนึ่งๆ จะมีการย้ายที่จับปลากะตัก 1 - 4 แห่ง และช้อนปลา 1 - 10 ครั้ง

วิธีการประมงวนช้อนปลากะตักประกอบแสงไฟล่อ (ปั่นไฟ)

สัตว์น้ำที่จับได้ ได้แก่ ปลากะตัก และปลาผิวน้ำขนาดเล็ก เช่น ปลาทุ-ลัง ปลาหลังเขียว ปลาสีกุนชนิดต่างๆ ปลาอินทรี ปลาโอ หมึกกล้วย เป็นต้น